

Juraj BUCHHOLTZ ml. (*3. 11. 1688 Kežmarok †3. 08. 1737 Kežmarok)

Významný prírodovedec, speleológ, astronóm, bádateľ Vysokých Tatier, osobnosť UNESCO.

Narodil sa v rodine evanjelického kňaza, seniora spišských miest, prírodovedca, horolezca a autora prvej monografie Vysokých Tatier, Juraja Buchholtza st. a Zuzany Štefániovej. Mal štyroch súrodencov, z ktorých sestra Judita a brat Ján umreli v detskom veku, staršia sestra Mária s manželom a matka Zuzana neprežili epidémiu moru v roku 1710. Brat Jakub vynikol ako mineralóg a zberateľ prírodných zvláštností Vysokých Tatier. V období rekatolizácie bola rodina terčom neľútostných represíí. Juraj, už ako mladík chodieval s otcom na výskumné výlety do Vysokých Tatier. Základné vzdelanie získal v rodnom meste. Školské vedomosti mu sústavne dopĺňal otec. Kvôli maďarčine ho rodičia poslali do Vilmána, aby potom študoval na gymnáziu v Rožňave a po štyroch rokoch na lýceu v Kežmarku. Vysokoškolské štúdiá začal v roku 1709 na teologickej fakulte v Gdańsku, ale keď tam vypukol mor, nakazený sa presunul do Greifswaldu, kde sa vyliečil, dva roky študoval prírodné vedy a obhájil dizertáciu o konjunkcii planét. Pokračoval v Lipsku a v roku 1713 promoval vo Wittenbergu. Ako študent sa spriatelil s Matejom Belom a Jurajom Bohušom, ktorí úspešne rozvíjali „historicko-geografickú“ koncepciu. Po ročnom „skúsenostnom“ putovaní po Nemecku sa vrátil na Slovensko a v roku 1714 stal sa rektorom artikulórej školy v Paludzi, kde sa oženil s dcérou slovenského zemana Bernarda Plattyho Alžbetou, s ktorou mal syna Pavla. Po predčasnej smrti rektora kežmarského lýcea Juraja Bohuša prevzal vo februári 1723 jeho miesto, kde výrazne ovplyvnil úroveň vyučovania. V rozpore s platnými školskými osnovami kládol veľký dôraz na výučbu geografie, histórie a prírodných vied. Svojich žiakov vodil na náučné exkurzie a organizoval s nimi obľúbené predstavenia vlastných divadelných hier. Ako prvý u nás predvádzal laternu magiku, na ktorú sa prišli pozrieť aj kriticky zaujatí rehoľníci z Červeného kláštora a Podolínca. Popri pedagogickej činnosti zastupoval istý čas slovenského kazateľa. Zomrel v Kežmarku. Miesto jeho odpočinku nie je známe, ale predpokladá sa, že bol uložený do hrobky pod dreveným artikulárnym kostolom.

Od roku 1709 až do smrti si písal systematicky vedený denník, ktorý informuje o jeho cestách a prácach, terénnych výskumoch, pedagogickej aktivite aj udalostiach zo života. Počas svojho

pôsobenia v Paludzi, preskúmal Západné Tatry a jaskyne v Demänovskej doline, opisy ktorých, aj s mapami, posielal Belovi. Na podnet Mateja Bela skúmal všetko, čo malo význam v polytematicky osnovanom vlastivednom diele: osídlenie kraja, heraldiku, hrady a zámky, minerálne vody, liečivé kúpele, horskú faunu a flóru. Cestoval po Liptove, Orave, Spiši aj Gemeri. Prebádal a zmapoval Silickú ľadnicu, jaskyne v Jánskej doline, Dobšinskú ľadovú jaskyňu i Domicu. Hoci kosti jaskynných medvedíov považoval za kosti drakov, jeho priekopnícke speleologické zásluhy sú nepopierateľné. V roku 1717 vypracoval prvú panorámu Vysokých Tatier s podrobnou legendou. Bel vo svojom diele *Hungariae antiquae et novae prodromus* použil Buchholtzove podklady pri opise Liptova, vrátane mapy Demänovskej jaskyne. Pobyt v Kežmarku využil Buchholtz nielen na službu cirkvi a škole, ale hlavne na ďalšie skúmanie Vysokých Tatier. Okrem svojich žiakov sprevádzal po Tatrách aj zahraničných bádateľov. Jeho terminológia tatranských štítov sa zachovala v podstate dodnes. Osobitne ho zaujala meteorológia a astronómia. Správy o svojich pozorovaniach posielal aj zahraničným odborníkom. Počas rokov 1723-1726 uverejňoval Buchholtz vo Vratislavských análoch (*Sammlung von Natur und Medizin – wie auch hier zugehörigen Kunst und Literatur - Geschichten*), ktoré vydávala tamojšia akadémia a do ktorých prispievala vedecká elita strednej Európy, články o svojich astronomických, meteorologických a fenologických pozorovaniach. Ďalej tu uverejnil články o výskumoch jaskýň, o priebehu zemetrasenia na Spiši v januári 1724, o lososoch v riekach Poprad a Dunajec, o liečivých prameňoch vo Vyšných Ružbachoch, o školskej výprave k Zelenému plesu, atď. Bol aj literárne činný. Písal latinské, nemecké i slovenské verše a temer každý rok napísal pre svojich študentov divadelnú hru.

Vratislavská spoločnosť prírodovedcov *Academia Leopoldina naturae curiosorum* oceňovala vedecké zásluhy Juraja Buchholtza ml. a zvolila ho za svojho člena. V roku 1737, len niekoľko týždňov pred predčasnou smrťou, mu udelila erfurtská prírodovedná spoločnosť členstvo s čestným prívlastkom *Chrysippus Capadox, presbyta Hierosolymitanus*. Uhorský karpatský spolok pomenoval po Buchholtzovi Zbojnícke plesá. Po roku 1918 však názov zapadol do zabudnutia. Z iniciatívy lýcea a karpatského spolku na jeho rodnom dome odhalili v roku 1937 pamätnú tabuľu. Meno Juraja Buchholtza ml. je zapísané v zozname osobností UNESCO.

(EP)